

Asia: VN/23232/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi puolustusvoimista annetun lain muuttamisesta ja eräksi muiksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Hallituksen luonnoksessa (VN/23232/2023) esityksestä eduskunnalle laiksi puolustusvoimista annetun lain muuttamisesta ja eräksi muiksi laeiksi arvioidaan myös lakia kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta (418/2017), mutta siihen ei ehdoteta muutoksia.

Rauhanjärjestö Suomen Sadankomitea ry:n mielestä laki tulisi avata, jotta varmistamme Suomen jatkossa vastaavan kansainvälisoikeudellisiin velvoitteisiinsa. Ulko- ja puolustusministeriöstä sekä pääministerin kansliasta saamiemme tietojen mukaan Ukrainaan on viety aseapupaketteja, joiden kaikkien kohdalla ei ole saatu selville, kuka viranomainen on tehnyt kansainvälisoikeudellisten sopimusten (mm. Arms Trade Treaty, ATT eli SopS 33/2014) mukaiset Suomea velvoittavat riskiarviot vienneistä. Arviomme mukaan tämä on seurausta huonosti organisoidusta vientilupajärjestelmästä, puutteellisista resursseista teknisten riskiarvioiden huolelliseksi laatimiseksi sekä nyt lausuttavan lain puutteista.

Tausta

Suomessa vientilupakäsittely on jakaantunut usean eri viranomaisen kesken: puolustustarvikkeet Puolustusministeriö; siviiliaseet ja -patruunat Poliisihallituksen ase- ja arpajaisyksikkö; kaksikäyttötuotteet Ulkoministeriö; kidutusvälineet Sisäministeriö. Jako ei ole yksiselitteinen, koska esimerkiksi siviilipatruunavientinä viedään patruunoita eri valtioiden asevoimien sotilasaseisiin (esimerkiksi Bahrainin tapaus 2011). Suomen vientilupajärjestelmän toimivuutta on arvioitu tutkimuksessa Mitä viedään ja kenelle – selvitys asevientivalvontajärjestelmän nykytilasta (SaferGlobe, 2013, saatavissa <https://saferglobe.fi/julkaisut/ase-ja-sopimusvalvonta/mita-viedaan-ja-kenelle/>).

Vientilupaviranomaisten välisellä jaolla ei kuitenkaan ole merkitystä Suomea sitovien kansainvälisoikeudellisten sopimusten kannalta. Asekauppasopimuksessa ja EU:n puolustustarvikkeiden vientiä koskevassa yhteisessä kannassa ei erotella valtioilta tulevaa aseapua ja kaupallista vientiä, säännökset koskevat yhtä lailla molempia kuin myös sotilas- ja siviiliaseita. Molempiin sisältyy oleellisena osana teknisen riskiarvion tekeminen. Siinä tulee arvioida muun muassa riskiä aseiden diversioista (päätyminen laittomaan kauppaan tai järjestäytyneelle rikollisuudelle tai terroristeille), kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksien loukkaamisen vaara, naisten ja lasten aseman heikentäminen.

Kaupallisessa viennissä tämän teknisen riskiarvion tekee ulkoministeriön asevalvontayksikkö, mutta esimerkiksi Ukrainaan kansainvälisen avun lain perusteella annetun aseavun kohdalla yksikköä ei ole kuultu. Jos riskiarviot on tehty puolustusministeriön sisällä, jää epäselväksi millaisella kriteereillä ja niiden arvioimiseen liittyvällä osaamisella esimerkiksi viennin vaikutus naisten ja lasten aseman heikentymiseen tai laittomaan asekauppaan on arvioitu. Riskiarvioiden tekemisen laadulliseksi pohjaksi on laadittu asekauppasopimuksen osapuolikokouksien toimesta suosituksia ja niitä on arvioitu esimerkiksi Sipurin tutkimuspaperissa Taking Stock of the Arms Trade Treaty: application of the risk-assesment criteria. Riskiarvioiden tekeminen järjestelmällisesti, huolellisesti ja asiantuntevasti on Suomen turvallisuuden etu.

Muutosehdotukset

Laki kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta (418/2017) 1§ssä mainitaan, että lain nojalla tehtävissä päätöksissä tulee ottaa huomioon ”Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan (SopS 1/1956) päämäärät ja periaatteet sekä muut kansainvälisen oikeuden säännöt”. Rauhanjärjestö Sadankomitea esittää, että lakia avattaisiin täsmentämällä sen 1§:ssä mainitut muut kansainvälisen oikeuden säännöt. Keskeisesti tässä kyseeseen tulevat kansainväliset Suomea koskevat velvoitteet ovat Kansainvälinen asekauppasopimus (SopS 33/2014) ja EU:n sotilasteknologiaa ja puolustustarvikkeiden vientiä koskeva yhteinen kanta (2008/944/YUTP).

Esitämme myös, että ”ottaa huomioon” muutetaan muotoon ”noudattaa”. Kyseiset kansainvälisoikeudelliset sopimukset asettavat minimistandardin aseellisen selkkauksen uhrien suojelemiseksi. Toiseksi kansainvälisen sopimusperustaisen järjestelmän ylläpitäminen ja tukeminen on Suomen ulkopolitiikan painopiste, jonka takia myös Suomen on vahvistettava kansallisia toimintatapojaan lain tasolla.

Esitämme myös, että lakia tarkennetaan asetuksella, joka täsmentää miten kaikissa vientilupaprosesseissa toimitaan, että tekniset riskiarviot tulevat tehdyiksi parhaalla mahdollisella asiantuntemuksella ja järjestelmällisesti jokaisen viennin ja tuotteen kohdalla. Suomi oli yksi asekauppasopimusta YK:lle ehdottaneista valtioista ja tuki sopimusneuvotteluita, mitä on pidetty Suomen yhtenä ulkopolitiikan saavutuksista. Suomella ei ole varaa ulkopoliittisesti heikentää itse ehdottamiensa kansainvälisten rauhaa ja turvallisuutta edistävien sopimuksien toimivuutta.

Pykälä Jarmo
Suomen Sadankomitea ry